

І МІНІМІЗАЦІЯ, І ЛІКВІДАЦІЯ

Наш співбесідник — заступник Міністра України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи Володимир ХОЛОША

Доля Володимира Холоші міцно пов'язана з Чорнобильською АЕС. Тут він починав свій шлях енергетика-атомника в якості інженера. Тут здобував неоціненний досвід управлінського спілкування з людьми на комсомольській і партійній роботі. З 26 квітня 1986-го і до сьогодні — учасник усіх головних подій, пов'язаних з ліквідацією найбільшої техногенної катастрофи та її наслідків на станції і в 30-кілометровій зоні. До речі, він безпосередньо причетний до створення першої в епіцентрі лиха газети — "Вісника Чорнобиля", працюючи в якій ми, журналісти, мали можливість постійного спілкування з сьогоднішнім співрозмовником.

— **Володимире Івановичу, пам'ятається, ще на зорі чорнобильських процесів ви пропонували взживати замість терміну "ліквідація наслідків аварії" поняття "мінімізація наслідків аварії". Тоді, виходячи з нагромадженого досвіду, ви прийшли до висновку, що ліквідувати наслідки такої масштабної аварії просто неможливо. Відтоді збігло два десятиліття. Чи не змінилося ваше ставлення до термінології і справи, якій служите?**

— Ліквідувати наслідки аварії ми повністю не зможемо. Тому що не повернемо життя тих людей, які померли через аварію. Не повернемо у використання зруйнований четвертий енерго-

блок. Не повернемо чималі матеріальні втрати і здоров'я. Тому говоримо не про ліквідацію наслідків аварії, а про мінімізацію. Оптимальна мінімізація наслідків аварії — в цьому полягає наше завдання. Зараз також використовується термін "подолання наслідків". Але мені більше до вподоби мінімізація, бо вона передбачає якийсь конкретний результат діяльності. А подолання, на мій погляд, — це тривалий процес, що не передбачає певної завершеності. Внаслідок спільних зусиль будуть мінімізовані впливи катастрофи на людей, зокрема, на їхнє здоров'я, на навколишнє природне середовище, на економіку. Ліквідувати наслідки аварії у повному обсязі не є можливим у зв'язку з колосальними втратами, які відбулися.

— **Двадцять років тому ви працювали на Чорнобильській АЕС. І раптом квітневої ночі трапився крутий поворот у вашій долі та долі ваших колег...**

— Пам'ять зберегла багато чого з тих днів. Хочу найперш відзначити, що колектив діяв у непростих умовах, особливо ті люди, які працювали в квітні, травні, червні 86-го, тобто у гострий період, коли і радіаційні дози були до кінця незрозумілі, і гроші ще не платили за тяжку працю. Так от подвиг людей, які пройшли крізь цей період і частина з яких, на жаль, пішла з життя, це потребує свого осмислення та описання. До-

цільно було б здійснити окремий проєкт і переговорити з кожним із цих людей про те, як вони працювали, що пережили, відчували, та записати їхні враження. Вважаю, це найважливіше з того, що ще б слід було зробити всім нам.

Працівники Чорнобильської АЕС — категорія особлива. Наприклад, військові, які працювали в зоні аварії, одержавши навіть великі дози, рано чи пізно пішли звідти. А працівники станції були прив'язані до робочих місць, до об'єкта, і замінити їх особливо не було ким. Вони часто-густо не знали, де перебували в той час їхні сім'ї, які дози опромінення одержують на робочих місцях чи по дорозі до них. Це була виключна напруга, яка і вміщується в поняття подвигу.

— **Дивовижно: у час найбільшої напруги виявлялась турбота про людей майже на всіх ділянках. Це взагалі було притаманним моральній атмосфері, яка панувала в 30-кілометровій зоні. Коли ж у нашому суспільстві почали ставитися до чорнобильців по-іншому — і до самої ЧАЕС, і до ліквідації наслідків аварії? Щонайменше з'явилася байдужість...**

— Цей злам відбувся не в якусь одну мить. Трапилось це з часом, коли гострота проблем трішки притулилася, коли було виконано низку невідкладних робіт. Збудували "Укриття", провели мінімальні роботи з дезактивації, запустили енергоблоки... І коли вийшли на більш-менш вторований шлях, то увага до нього послабилася та змінився стиль подачі чорнобильських проблем. Дуже помітний відбиток наклали два фактори — політичний та інформаційний.

На жаль, політикум завжди використовував Чорнобиль у своїх цілях. І перед кожною виборною кампанією політики вважали за необхідне загострити

увагу на "жахак", які начебто мають місце на станції і в зоні. До речі, слово "зона" виявилось невдалою назвою для території відчуження, бо воно мимоволі викликало у всіх якісь кримінальні асоціації або спогади про ГУЛАГ. Поширювалось також чимало чуток про розкрадання матеріальних цінностей і радіоактивних матеріалів у зоні. Тому у людей склалися негативні враження. Треба врахувати й таку обставину: якщо дрібні порушення, що допускались у різних місцях держави, пропускались громадськістю повз вуха, то в Чорнобилі набували особливого резонансу.

Додала свого негативу й інформаційна складова. На жаль, дуже часто про Чорнобиль писали некваліфіковано. Ось і зараз у ЗМІ рідко говорять про те, що працює чорнобильців, до речі, за велими незначні бюджетні кошти, забезпечено стабільну ситуацію для навколишніх територій. Але в пошуках сенсаційності нині обговорюються можливість створення в 30-кілометровій зоні сховища відпрацьованого ядер-

ного палива, роздмухується проблема його потенційної безпеки. Причому питання порушується своєрідно. Спочатку повідомляють як про доконаний факт про розміщення об'єкта, рішення про будівництво якого ще не прийнято, а потім стверджують, що вони не допустять розміщення об'єкта. І на цьому підіймається хвиля громадського обурення. Це мені нагадує анекдот про цигана, який вчора відвів кобилу до жеребця, а сьогодні каже синові, щоб той не сідав на неї, бо може зламати спину майбутньому жеребчику.

— **Ненароджений жеребчик — персонаж, зрозуміло, анекдотичний. А ось кінь Пржевальського — легендарна реальність Чорнобильської зони. Фотокорам навіть пощастило його спіймати в об'єктиві біля "саркофага", через двадцять років після аварії. Володимире Івановичу, що, на ваш погляд, знаменували спорудження "Укриття" над зруйнованим четвертим блоком, після аварійний пуск трьох енергоблоків?**

— Це — небуденна по-

Думи мої, думи...

дія. Скажу більше: якби це відбулося зараз, у цій державі, можливо, не довелося б так поспішати з пуском блоків. То було політичне рішення. Країна наближалася до зими, потрібна була електроенергія. Питання постало — і персонал станції його виконав. Щодо "Укриття" альтернативи не виникало: завал треба було закрити. Життя показало, що цей об'єкт і сьогодні стоїть та виконує свої функції з ізоляції та локалізації в мінімально необхідному обсязі. Праця тисяч людей, які пройшли через це горнило в 86-му, через дози, бруд, куряву, відсутність усталених технологій, відсутність проєкту, також ще потребує осмислення. Це — героїка...

— **Чорнобильська атомна, мабуть, не відпускає вас далеко від себе. З минулого року ви знову впритул займаєтесь її проблемами, оскільки станція ввійшла до складу МНС. Чи вдається, на ваш погляд, дати додатковий імпульс діяльності підприємства?**

— У підпорядкуванні Чорнобильської АЕС з Мінпаливенерго в Міністерстві з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи не бачу нічого особливого. Все залежить від уваги до вирішення її проблем. Не можна знизити рівня уваги до перетворення об'єкта "Укриття" в екологічно безпечну систему і майбутнього зняття з експлуатації ЧАЕС. Напрямок діяльності станції на сьогоднішньому етапі збігаються зі статутними завданнями нашого міністерства. ЧАЕС нині не допускає надзвичайних ситуацій внаслідок обслуговування ядерно небезпечних об'єктів, готується до майбутнього поводження з відпрацьованим ядерним паливом та радіоактивними відходами, що входить у компетенцію МНС і чому є фахове забезпечення.

НАСЛІДКІВ КАТАСТРОФИ

Щодо колективу станції, зрозуміло, ситуація складається непроста. Адже протягом мінімум десятиліття він перебуває в сфері великої політики. Спочатку були мораторій, зупинення блоків. Тільки зняли мораторій — підкрився Меморандум про взаємопорозуміння щодо закриття Чорнобильської АЕС. Всілякі зміни не додавали стабільності в роботі, бо колектив мав зрозуміти: він націлений на безпечне виробництво товарної продукції чи все-таки на зупинку і підготовку до зняття з експлуатації? Зовсім різновекторні завдання.

Вплив на настрої в колективі справляла і досить часта зміна керівництва станції. Аби нормально щось виконати на складних технологіях і складних об'єктах, треба хоча б два-три роки попрацювати без змін. На жаль, траплялося так, що за рік-півтора директори станції в силу різних причин змінювались. Це не додає стабільності ні у вирішенні завдань, ні у стратегічному баченні проблем.

Тактичні питання, зрозуміло, вирішувались, а ось ті, що потребують копіткої роботи протягом років, вирішувались недостатньо кваліфіковано. Зараз на станції новий молодий директор, нова команда. Причому директор і його заступники з тієї когорти, яка прийшла на станцію після аварії. Це — нова генерація експлуатаційників. Вони досить активні, мають гарний вік. Уже є досвід і ще є здоров'я. І мозок працює ініціативно. Тому я з оптимізмом дивлюся в майбутнє станції. На жаль, у молоді ще не все виходить, не на все вони звертають увагу, але кваліфікація у них є. Мають знання та енергію. Управлінський досвід з часом прийде. І вони зможуть кваліфіковано вирішувати поставлені проблеми.

— **ЧАЕС першою вирушила в плавання на шляху зняття з експлуатації. Чи справді можна буде створити на її основі спеціалізоване підприємство для зняття з експлуатації українських атомних станцій?**

— Треба розуміти, що на інших АЕС України використовуються водоядерні реактори, де технології, відмінні від "чорнобильських". Є різниця в знятті з експлуатації, але в цілому підходи до зняття з експлуатації типові. І вони відомі в світі. Тому певний досвід Чорнобильська АЕС нагромадить. Життя покаже, якою мірою його можна буде застосувати на інших реакторах. Особливо цінний досвід ліквідації аварійної аварії, організації робіт на "Укритті", роботи в тяжких радіаційних умовах. Досвід, який напружується, безцінний, і частину його можна буде використати при знятті інших блоків з експлуатації.

— **Свідомість громадянності ніколи не відділяла проблем Чорнобильської АЕС від тих, що вирішуються у 30-кілометровій зоні на інших забруднених територіях...**

— Є дві великі проблеми. Одна полягає в підтримуванні мінімального впливу викидів, які знаходяться на ре-

льфі і в зоні відчуження на навколишні території, де проживає населення і ведеться господарська діяльність. Наприклад, водний фактор зараз дає винос активності із зони в десятки разів більший, ніж вплив об'єкта "Укриття" на довкілля, бо "Укриття" має інженерні бар'єри, які працюють значно ефективніше, ніж природні бар'єри. Хоча люди більше бояться впливу об'єкта "Укриття".

Тому програма, котра реалізується на 30-кілометровій зоні, спрямована на стабілізацію радіоекологічної ситуації — недопущення лісових пожеж, обмеження виносу радіонуклідів поверхневими водами, забезпечення нормального поведіння з радіоактивними відходами. А програми, що реалізуються на Чорнобильській АЕС і "Укритті", передбачають підтримку об'єктів у безпечному стані, перетворення їх в екологічно безпечну систему. Ці програми і є основними складовими того, щоб вплив зони відчуження і об'єктів,

розташованих у ній, був мінімальним.

— **Повернемося знову до людського фактора. До цього спонукає і масштабна дата — 20-річчя початку ліквідації наслідків Чорнобильської аварії. З огляду на неї, хотілось би почути про чергові кроки державної турботи. Це хвилює не лише ліквідаторів і постраждалих...**

— На мій погляд, не можна говорити, що держава забула про чорнобильців, як це іноді стверджується на громадських радах і зборах. Недавньою постановою уряду передбачено підвищення пенсій інвалідам чорнобильцям і ліквідаторам 1986-1987 років. Внесено позитивні зміни до закону про статус і соціальний захист громадян. Держава щороку витрачає досить солідну суму на соціальний захист людей, на чорнобильські пенсії і компенсаційні виплати... На вирішення чорнобильських питань з держбюджету витрачається три з половиною мільярда гривень на рік. Але, на жаль, у нас коло

постраждалих від Чорнобилья значно ширше за те, яке можна забезпечити бюджетним асигнуванням. Законодавство про соціальний захист чорнобильців приймалося, як влучно зауважив Володимир Яворівський, з орієнтацією на всеосяжний бюджет, а виконувати його доводиться Україні. Тому говорити про те, що людей забувають — неправильно.

— **Чи не закінчаться розмови про чорнобильські проблеми після круглої дати?**

— Ні. По-перше, планом заходів до 20-річчя, який затверджено першим віце-прем'єром, передбачено, що їх втілення не закінчується 26 квітня. Частина проблем потребує для свого вирішення чимало часу, зокрема те, що стосується забезпечення житлом інвалідів, дітей-інвалідів, відселення із зони відчуження. По-друге, під контролем перебувають усі пункти згаданих заходів.

**Бесіду провели
Микола ЛЯБАХ
та Віктор КАПУСТА**